

Резюме

Конституционный процесс исследуется в аспекте прикладного применения его методологического инструментария. Предложено определение конституционного процесса как системного комплекса конституционно-процессуальных технологий. Рассмотрены содержательные инструментально-функциональные составляющие конституционно-процессуальных технологий, среди которых конституционно-процессуальные принципы, конституционно-процессуальные сроки, конституционно-процессуальная ответственность.

Ключевые слова: конституционный процесс, конституционно-процессуальные технологии, конституционно-процессуальные принципы, конституционно-процессуальные сроки, конституционно-процессуальная ответственность.

Summary

The constitutional process is studied in terms of application of methodological tools. The definition of the constitutional process as a system of constitutional and procedural technologies outlined. Considered substantial instrumental and functional components of the constitutional process technologies, including constitutional and procedural principles, constitutional and procedural terms, constitutional and procedural responsibility.

Key words: constitutional process, constitutional and procedural technologies, constitutional and procedural principles, constitutional and procedural terms, constitutional and procedural responsibility.

Отримано 9.12.2011

Д. С. ТЕРЛЕЦЬКИЙ

Дмитро Сергійович Терлецький, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ І МЕХАНІЗМ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

У контексті сучасних досліджень імплементації норм міжнародного права в Україні відповідним конституційним приписам, перш за все тим з них, що визначають основні принципи взаємодії міжнародного і національного права у сфері дії національного права, приділяється дедалі більше уваги, більше того – їх аналіз є обов'язковою складовою майже кожного такого дослідження¹. Водночас у цих розробках, як і в переважній більшості інших досліджень, конституційно-правові засади імплементації міжнародно-правових норм розглядаються в рамках галузевих досліджень, обмежених окремою проблематикою. Власне конституційно-правові засади також опинилися в центрі наукового інтересу, але в цьому випадку йшлося насамперед про теоретичний аналіз конституційного тексту з точки зору адекватності і повноти розв'язання загальних проблем співвідношення і взаємодії міжнародного і національного права².

Тут, напевне, варто відразу ж вказати на один суттєвий момент, який визначає орієнтацію цього дослідження. Конституція України *de lege lata* не містить положень, які давали б незаперечні підстави для тверджень про автоматичну інкорпорацію загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права до права України³, або про їхній примат над національним правом, включаючи Основний Закон⁴. Такі позиції скоріш за все відбивають концептуальні погляди авторитетних дослідників стосовно Конституції України *de lege ferenda*. З цієї та з низки інших причин проблема імплементації Україною загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, на наш погляд, становить предмет самостійного дослідження.

У цілому, видається можливим стверджувати, що в сучасних умовах досі не ставилося завдання комплексного дослідження конституційно визначених правових і організаційних засад імплементації міжнародних договорів в Україні як сукупності взаємозв'язків і процесів, які закладають фундамент цілісного процесу реалізації міжнародно-договірних норм усередині української конституційної держави. Інакше кажучи, після набрання Конституцією України чинності, незважаючи на значний теоретичний здобуток, напрацьований з проблеми імплементації норм міжнародного права всередині держави, не досліджувався власне механізм конституційної імплементації міжнародних договорів. Практична діяльність органів, конституційно уповноважених у сфері імплементації міжнародно-договірних норм, і визначені на конституційному рівні правові засади такої імплементації не розглядалися у їх функціональному взаємозв'язку та взаємодії.

Вважаємо, що теоретично-методологічним підґрунтям для комплексного дослідження конституційно-правових засад імплементації міжнародних договорів в Україні, правового статусу і діяльності органів конституційно-уповноважених у цій сфері є системний підхід до вирішення на конституційному рівні завдання імплементації в українській конституційній державі міжнародно-правових норм і впровадження у зв'язку з цим правової категорії «механізм конституційної імплементації міжнародних договорів». Використання цієї категорії дасть змогу комплексно дослідити актуальні питання конституційної імплементації, а також вияви-

ти проблеми при розгляді функціональної взаємозалежності різних органів і вживаних ними заходів; показати, яке місце займає той чи інший орган, той чи інший захід у загальній системі органів і заходів, визначених на конституційному рівні щодо імплементації міжнародних договорів; звернутися до питань оптимізації взаємодії й підвищення ефективності спільного застосування. Механізм імплементації міжнародного права, зокрема внутрішньодержавний або національний механізм такої імплементації, вже давно є предметом вивчення⁵. Проте, на нашу думку, потребами теорії і практики української конституційної держави, вже самою ідентифікацією вирішення співвідношення і взаємодії міжнародного і національного права як однієї з засад конституційного ладу продиктовано розширення меж наукового дослідження і комплексний аналіз механізму конституційної імплементації міжнародних договорів в Україні в цілому як самостійного комплексу більш загального механізму національної імплементації міжнародно-правових норм.

Термін «механізм», будучи поняттям технічним, досить міцно увійшов до юридичного лексикону. Етимологія цього поняття бере свій початок від внутрішнього устрою і дії машини⁶. Будь-який механізм – це передусім сукупність динамічних, взаємопов'язаних і взаємодіючих частин, елементів за наявності внутрішньої впорядкованості й узгодженості між ними та одночасно диференціації і відносної автономності. У зв'язку з тим, що конституційна імплементація не є статичною і застиглою, поняття «механізм» виступає системоутворювальним для її сприйняття як цілісного явища і дає змогу надати їй елементам динамічного значення. Враховуючи, що сучасна теорія держави і права постійно звертається не тільки до статичної, а й до динаміки державно-правових явищ⁷, вважаємо припустимим у зв'язку з цим застосування цієї категорії у досліджуваному аспекті.

Треба зазначити, що термін «конституційна імплементація» вже використовують в юридичній доктрині. Так, Н. М. Сергієнко використовує цей термін, щоправда, точно не визначаючи його змісту, в контексті аналізу відображення в різних країнах на конституційному рівні різноманітних джерел міжнародного права і визначення їх ієрархічної співпорядкованості зі складовими національного права держав⁸.

Видається за можливе запропонувати розуміння конституційної імплементації міжнародних договорів в Україні як діяльності конституційно уповноважених органів із вжиття певних заходів і засобів, здійснюваної для належної реалізації українською конституційною державою своїх міжнародно-договірних зобов'язань. Не претендуючи на завершеність, таке визначення підкреслює найвищий нормативно-ієрархічний рівень регулювання такої діяльності, включаючи закріплення заходів і засобів, вживаних відповідними органами, і водночас вказує на ту обставину, що імплементація міжнародного права всередині держави сконцентрована найперше на імплементації міжнародних договорів.

Так само як конституційне право в цілому є фундаментом всієї національної правової системи України, так і конституційна імплементація міжнародних договорів виступає змістовно-концептуальною і практичною основою всієї національної діяльності стосовно імплементації норм міжнародного права. Виходячи з запропонованого підходу, цілком очевидно, напевно, є недосконалість наявного механізму національної імплементації міжнародно-договірних норм. Йдеться про те, що завдяки самим лише організаційно-правовим засадам імплементації міжнародних договорів України, визначеним конституційно, неможливо вирішити всі питання, що виникають під час реалізації в національному правовому просторі міжнародно-договірних норм. У національному законодавстві України відсутній спеціальний законодавчий акт, безпосередньо присвячений власне імплементації міжнародно-правових норм. Чинні нормативно-правові акти визначають головним чином компетенцію і функції державних органів щодо імплементації норм міжнародного права, однак фактично неврегульованими залишаються відносини в самому процесі імплементації норм міжнародного права. Так, Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV «Про міжнародні договори України» (далі – Закон про міжнародні договори)⁹ об'єктивно не справляється із завданням регулювання імплементації міжнародних договорів України.

Характерний приклад: встановлюючи порядок укладання міжнародних договорів України та надаючи Міністерству юстиції України повноважень на проведення правової експертизи щодо відповідності проекту міжнародного договору Конституції та законам України, Закон про міжнародні договори жодним чином не згадує про єдиний орган конституційної юрисдикції. Так само, вказуючи на застосування міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в порядку, передбаченому для норм національного законодавства, Закон про міжнародні договори України належним чином не визначає порядок, умови і специфіку такого застосування, що, безумовно, мають місце бути. При цьому, застосування міжнародних договорів не є їх імплементацією, скоріше навпаки – імплементація певних міжнародних договорів передбачає їх застосування в національному правовому просторі в значенні безпосередніх джерел правових норм, що регулюють поведінку суб'єктів національного права. Це досить виразні, проте далеко не поодинокі приклади, які свідчать про недосконалість діючого в Україні механізму національної імплементації міжнародних договорів.

Розглядаючи правовий статус і практичну діяльність взаємопов'язаних і взаємодіючих органів, наділених на конституційному рівні повноваженнями з імплементації міжнародних договорів України, застосовуваних ними заходи й засоби імплементаційного характеру, можна стверджувати, що механізм конституційної імплементації міжнародних договорів в Україні містить три складові: правову, організаційну і функціональну. Наведені складові механізму конституційної імплементації міжнародних договорів, незважаючи на їх тісну взаємодію і взаємозв'язок, мають динамічне значення, перебуваючи у стані відносної автономності. При цьому, поряд із вже традиційним виокремленням нормативно-правової і організаційної складових ме-

ханізму імплементації норм міжнародного права, акцентується увага на функціональній складовій такого механізму. На користь такого виокремлення, як видається, переконливо свідчать дослідження у сфері конституційного права. Так, наприклад, російський вчений Е. Я. Павлов, аналізуючи конституційно-правовий механізм здійснення зовнішньої політики¹⁰, зокрема підкреслює необхідність відображення динамічної сутності такого механізму як функціонуючої системи, оскільки поняття механізму передбачає не лише внутрішній устрій, а й взаємодію складових елементів цього устрою¹¹. Доречним видається також навести тезу українського вченого Ф. В. Веніславського, який переконливо доводить у контексті дослідження взаємодії законодавчої та виконавчої влади, що Конституція України «...закріпила не лише принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, а й принцип взаємодії різних її гілок між собою, який знайшов своє втілення в тексті Основного Закону опосередковано». Своє твердження автор доводить на основі детального аналізу положень Конституції, норми якої закріплюють взаємодію органів державної влади в сфері законодавчого регулювання, в бюджетній, фінансовій, кадровій та в інших сферах, а також щодо здійснення органами державної влади контрольних функцій¹².

Поширення такого підходу на досліджувану проблематику дає змогу розуміти механізм конституційної імплементації не тільки як систему конституційно уповноважених органів і застосованих ними заходів та засобів, а також актів конституційного законодавства, що встановлюють загальні правові засади імплементації міжнародних договорів та регламентують відносини у цій сфері, а й в іншому аспекті – як динамічну сукупність взаємозв'язків і процесів, що відбивають сутність конституційної імплементації.

Таким чином, функціональна складова, будучи динамічним вираженням механізму конституційної імплементації, відбиває сукупність зумовлених і не зумовлених відповідними конституційно-правовими приписами стійких взаємозв'язків, що виникають при застосуванні певних заходів і засобів імплементаційного характеру між конституційно уповноваженими органами, які утворюють у свою чергу організаційну складову механізму конституційної імплементації.

Оскільки без системи організаційних інститутів було б неможливим здійснення державно-правових завдань, організаційна складова виступає інституціональним стрижнем механізму конституційної імплементації міжнародних договорів. Організаційне втілення цього механізму має свій прояв у системі конституційно уповноважених органів, які уособлюють найважливішу частину державної організації суспільства. При цьому, очевидно, що участь у діяльності з імплементації норм міжнародних договорів не є головним і тим більше єдиним призначенням таких органів. Тим не менше, реалізуючи на практиці закріплені Конституцією України і конституційним законодавством повноваження у цій сфері, конституційно уповноважені органи, вживаючи певних заходів і засобів, беруть безпосередню участь в імплементації міжнародно-договірних норм. Тим самим вони функціонально залучаються до механізму конституційної імплементації міжнародних договорів. Більшість конституційно-уповноважених органів наділені передусім зовнішньополітичними повноваженнями в широкому розумінні, тому їх віднесення до організаційної складової механізму конституційної імплементації міжнародних договорів певною мірою є умовним. Критерієм приурочення того чи іншого органу до числа уповноважених конституційним законодавством щодо імплементації міжнародно-договірних норм є фактом його залучення до цього процесу.

Таким чином, організаційна складова механізму конституційної імплементації міжнародних договорів – це система органів, наділених на конституційному рівні поряд з іншими повноваженнями щодо імплементації міжнародних договорів України. До числа зазначених органів слід віднести: 1) Президента України; 2) Верховну Раду України; 3) Кабінет Міністрів України; 4) Конституційний Суд України; 5) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, наділені повноваженнями щодо імплементації міжнародних договорів безпосередньо Конституцією України, а також 6) Міністерство юстиції України і 7) Міністерство закордонних справ України, уповноважених у цій сфері актом конституційного законодавства – Законом про міжнародні договори.

Для того, щоб надати потрібної орієнтації трактуванню зазначених органів як конституційно уповноважених у сфері імплементації міжнародних договорів, варто відразу ж вказати на такий суттєвий момент.

Конституція України, володіючи найвищою юридичною силою в межах національної юрисдикції, водночас виступає елементом системи конституційного законодавства, вона існує в його рамках, тобто «це не «надзаконний» акт, а реально діючий закон, що має характер основного закону»¹³. Залишаючись у цій системі конституційного законодавства, Конституція України очолює цю систему, якій притаманна чітка ієрархія розміщення нормативно-правових актів за критерієм зменшення їх юридичної сили. Відповідно власне сама система конституційного законодавства не вичерпується лише Конституцією України, а включає систему різних нормативно-правових актів, що приймаються уповноваженими суб'єктами і мають конституційний характер.

З огляду на те, що Закон про міжнародні договори, встановлюючи порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України (!) та законодавстві України (преамбула), деталізує і конкретизує одну із засад конституційного ладу України, якою є визначене в Основному Законі співвідношення і взаємодія міжнародного і національного права, слід вважати абсолютно обґрунтованою його ідентифікацію як нормативно-правового акта, що належить до конституційного законодавства. Отже, коли вказується на конституційно-правовий рівень закріплення повноважень певних органів, йдеться не лише про вищі органи держави, прямо наділені повноваженнями в сфері

імплементації міжнародних договорів Конституцією України, а й про державні органи, наділені чітко визначеними повноваженнями Законом про міжнародні договори. Саме такими органами є Міністерство юстиції України, яке здійснює правову експертизу щодо відповідності проекту міжнародного договору Конституції та законам України; Міністерство закордонних справ України, яке не тільки здійснює загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України, у тому числі й іншими їх сторонами, а й, що не менш важливо, надає інформацію органам, які застосовують міжнародні договори України, з питань, що виникають у зв'язку з виконанням міжнародних договорів України.

Звичайно, діяльність відповідних державних органів, спрямована на належну реалізацію українською конституційною державою своїх міжнародно-договірних зобов'язань, є неможливою без і поза певної правової основи – системи нормативно-правових актів, що визначають їх правовий статус, закріплюють компетенцію та врешті визначають взаємовідносини і функціональний взаємозв'язок цих державних органів при імплементації міжнародних договорів України. Водночас, напевно, було б не виправданим зводити правову складову механізму конституційної імплементації до її характеристики лише з точки зору закріплення повноважень і регулювання відношень, що виникають між державними органами під час імплементації міжнародно-договірних норм. Передусім слід зазначити, що через нормативно-правові акти закладається правовий фундамент самої національної імплементації норм міжнародного права всередині української конституційної держави.

За такої ситуації виправданим і необхідним є постійне підвищення ролі законодавчої гілки влади, зумовлене визначенням правових засобів і заходів, спрямованих на ефективну реалізацію норм міжнародних договорів України. Вирішальним у визначенні змістовно-сутнісного характеру імплементаційної діяльності є визнання одним із фундаментальних обов'язків держави – учасника міжнародного договору здійснення правотворчості, зумовленої прийнятими міжнародно-правовими зобов'язаннями. На конституційному рівні закріплені приписи, присвячені співвідношенню і взаємодії міжнародного і національного права в цілому і визначенню засобів національної імплементації міжнародного права зокрема. Такі засоби завжди мають, враховуючи нормативно-ієрархічний рівень закріплення, загальний характер, тобто стосуються реалізації всередині країни міжнародно-правових норм, що вже є обов'язковими для неї або набудуть такого значення у майбутньому. Приписи ст. 9 Конституції України у цьому аспекті закріплюють інкорпорацію чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Одночасно системне тлумачення положень Основного Закону і Закону про міжнародні договори України дає підстави стверджувати про закріплення імплементаційної правотворчості¹⁴, яка означає створення, зміну або скасування національно-правових норм для належного правового забезпечення реалізації Україною всіх міжнародних договорів, незалежно від органу, який надав згоду на обов'язковість таких міжнародних договорів для України.

Така імплементаційна правотворчість як правотворчий засіб, зумовлений і здійснюваний у зв'язку та в контексті імплементації міжнародних договорів України, об'єктивно є найважливішим серед всіх засобів і заходів, до яких вдаються конституційно уповноважені органи для належної реалізації міжнародно-договірних зобов'язань України.

Саме тому систему таких заходів і засобів вінчають, з одного боку, закріплена ст. 9 Конституції України інкорпорація чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, з другого – здійснювана Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України – органами, уповноваженими на висловлення згоди на обов'язковість міжнародних договорів для України – імплементаційна правотворчість щодо всіх міжнародних договорів України.

До числа інших заходів і засобів, до яких вдаються конституційно уповноважені органи, можна віднести:

По-перше, здійснюваний Конституційним Судом України: а) попередній конституційний контроль (перевірка відповідності Конституції України) міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; б) подальший конституційний контроль (перевірка відповідності Конституції України) чинних міжнародних договорів України, незалежно від органу, який надав згоду на їх обов'язковість, і отже, форми надання такої згоди; в) контроль конституційності правових актів Верховної Ради України, Президента України або Кабінету Міністрів України про набрання міжнародними договорами чинності для України.

По-друге, до конституційно визначених заходів і засобів належать здійснювані Міністерством закордонних справ України: а) загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України, у тому числі іншими сторонами, забезпеченням реалізації прав, що випливають з таких договорів для України; б) інформаційне забезпечення органів, які застосовують міжнародні договори України, з питань, що виникають у зв'язку з виконанням міжнародних договорів України; в) забезпечення опублікування міжнародних договорів України українською мовою у Зібранні чинних міжнародних договорів України і здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів на українську мову.

По-третє, здійснювана Міністерством юстиції України правова експертиза щодо відповідності проекту міжнародного договору Конституції та законам України під час укладання міжнародного договору до надання згоди на його обов'язковість для України.

Нарешті, по-четверте, видається слушним до числа визначених конституційно заходів і засобів віднести здійснюваний Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини моніторинг імплементації в Україні міжнародних стандартів у галузі прав людини і громадянина як невід'ємної складової парламентсько-

го контролю за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина та захистом прав кожного на території України і в межах її юрисдикції в цілому.

Завершуючи перелік конституційно визначених заходів і засобів, слід надати визначення правової складової механізму конституційної імплементації міжнародних договорів в Україні. Враховуючи зазначене розуміння конституційного законодавства як системи нормативно-правових актів, що приймаються уповноваженими суб'єктами і мають конституційний характер, яку очолює, а не вичерпує Основний Закон, прийнятним видається таке визначення.

Правова складова механізму конституційної імплементації міжнародних договорів України – це система актів конституційного законодавства, які, по-перше, визначають змістовно-сутнісний характер імплементаційної діяльності, по-друге, уповноважують певні органи на життя ними низки заходів і засобів та, врешті, визначають взаємовідносини і функціональний взаємозв'язок цих органів при здійсненні ними наданих повноважень.

Безперечно, таку систему очолює Конституція України, яка закладає фундамент нормативно-правового регулювання всієї національної імплементації міжнародних договорів України. На підставі норм Основного Закону і на їх виконання приймаються інші нормативно-правові акти, що визначають у своїй сукупності місце і роль кожного з конституційно-уповноважених органів у процесі конституційної імплементації.

Отже, другий рівень зазначеної системи становлять нормативно-правові акти, які нами ідентифікуються як складова конституційного законодавства, а саме: Закон про міжнародні договори; Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР «Про Конституційний Суд України» (надалі: Закон про Конституційний Суд України)¹⁵; Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (надалі: Закон про Уповноваженого)¹⁶; Регламент Верховної Ради України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI¹⁷.

Наведені нормативно-правові акти відносяться нами до правової складової механізму конституційної імплементації міжнародних договорів з тієї точки зору, з якої вони регулюють відносини щодо її здійснення уповноваженими органами та закріплюють, конкретизують або доповнюють повноваження таких органів, визначаючи врешті взаємовідносини і функціональний їх взаємозв'язок.

¹ Блажівська М. В. Імплементація норм міжнародного морського права: правова теорія і практика України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – С. 7; Вингловська О. І. Імплементація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – С. 10–11; Філіповська О. Л. Конституційні засади імплементації міжнародних договорів України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2002. – Вип. 35, ч. 2. – С. 7–9; Ярмакі В. Х. Міжнародне гуманітарне право, що застосовується в період збройних конфліктів та імплементація його Україною: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – С. 4–5.

² Денисов В. Н. Статус міжнародних договорів в Конституції України. – С. 29–36; Дмитрієв А. І. Проблема співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права // Правова держава: Ювіл. щоріч. наук. пр. – К., 1999. – Вип. 10. – С. 359–363; Євїнтов В. І. Пряме застосування міжнародних стандартів прав людини (Коментар до ст. 9 Конституції України) // Український часопис прав людини. – 1998. – № 1. – С. 26–28; Тихонова Є. А. Питання співвідношення конституційного і міжнародного права // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали наук.-практ. конф., жовт. 1998 р. – К., 1998. – С. 99–104; Чубарев В. Л. Систематизація національного законодавства з точки зору ст. 9 Конституції України // Конституція України та проблеми систематизації законодавства. – К., 1999. – Вип. 5. – С. 32–43.

³ Мартиненко П. Ф. Конституція України і міжнародне право: аспекти взаємодії // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 3. – С. 73.

⁴ Міжнародне право: Навч. посіб. / За ред. М. В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 79.

⁵ Гавердовський А. С. Вказана праця. – С. 213–285; Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права. – С. 219–258.

⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С. 665; Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М.: Совет. энциклоп., 1964. – С. 341.

⁷ Проблемы общей теории права и государства: Учеб. для вузов / Варламова Н. В., Лазарев В. В., Лапаева В. В. и др.; Под общ. ред. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2002. – С. 267.

⁸ Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) – С. 7–9; Сергієнко Н. М. Конституційна імплементація норм міжнародного права // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2003. – Вип. 39, ч. 1. – С. 180–191.

⁹ Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

¹⁰ Павлов Е. Я. Конституционно-правовой механизм осуществления внешней политики Российской Федерации: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. д.ю.н. / Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М., 2004. – 38 с.

¹¹ Павлов Е. Я. Министерство иностранных дел РФ в конституционно-правовом механизме осуществления внешней политики России // Московский журнал международного права. – № 3. – 2003. – С. 119.

¹² Веніславський Ф. В. Конституційні основи взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ф. В. Веніславський; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2000. – С. 12.

¹³ Кутафин О. Е. Источники конституционного права Российской Федерации. – М.: Юристъ, 2002. – С. 44.

¹⁴ Раданович Н. М. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини: загальнотеоретичне дослідження (на матеріалах впровадження конвенції про захист прав і основних свобод людини): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Н. М. Раданович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2000. – 19 с.

¹⁵ Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

¹⁶ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради. України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

¹⁷ Про Регламент Верховної Ради України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 12. – С. 9. – Ст. 565.

Резюме

На основі системного підходу автор доводить необхідність розширення рамок наукового дослідження і виділення конституційної імплементації міжнародних договорів в цілому як самостійної складової більш загального явища національної імплементації міжнародно-правових норм. У зв'язку з цим комплексно розглянуто механізм конституційної імплементації міжнародних договорів, виокремлено його правову, організаційну та функціональну складові.

Ключові слова: Конституція України, міжнародний договір, загальноєвропейські принципи і норми міжнародного права, конституційна імплементація.

Резюме

На основе системного подхода автор доказывает необходимость расширения рамок научного исследования и выделение конституционной имплементации международных договоров в целом как самостоятельной составляющей более общего явления национальной имплементации международно-правовых норм. В связи с этим комплексно рассматривается механизм конституционной имплементации международных договоров, выделяются его правовая, организационная и функциональная составляющие.

Ключевые слова: Конституция Украины, международный договор, конституционная имплементация.

Summary

On the basis of system approach, the author proves the necessity to broaden the scopes of scientific research and to distinguish the constitutional implementation of international agreements in whole as an independent component of general national implementation of international and legal norms. In this connection, the author fully examines the mechanism of constitutional implementation of international agreements, marks out its legal, organizational and functional components.

Key words: Constitution of Ukraine, international agreements, constitutional implementation.

Отримано 31.10.2011

І. П. АНДРУШКО

Ірина Петрівна Андрушко, аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України

КАТЕГОРІЯ «ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕС» У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Конституційно-правові трансформації, які наразі мають місце в Україні, потребують належного теоретико-правового обґрунтування. Однією з важливих засад у цьому процесі є дослідження категорії «публічний інтерес» у конституційному праві, яка, на жаль, не отримала належних наукових розвідок у вітчизняній юридичній науці загалом та науці конституційного права зокрема. Тому метою цієї статті є саме розкриття категорії «публічний інтерес» у конституційному праві.

У сучасній науковій парадигмі конституційного права категорія «публічний інтерес» розуміється як об'єктивна категорія, яка виражає те, що об'єктивно сприяє зміцненню і позитивній зміні соціального стану суб'єкта суспільних відносин¹. Якщо звернутися до першоджерел філософії права, то перші наукові розвідки проблематики публічного інтересу у праві відображено у працях відомого англійського філософа епохи Просвітництва Дж. Локка. Так, мислитель вважав, що існує багато випадків, яких закон не може передбачити, і для їх урегулювання слід надати право розсуду тим, у чиїх руках перебуває виконавча влада, для того щоб вони розпоряджалися нею, як того вимагає суспільне благо². При цьому Дж. Локк життя, свободу, здоров'я, відсутність тілесних покарань, право володіння грошима, землею тощо вважав громадянськими інтересами. Він зазначав, що обов'язок громадянської влади – забезпечити людям взагалі й кожному окремо справедливе володіння зазначеними речами, шляхом неупередженого виконання справедливих законів³. Практично можна дійти висновку, що під громадянською владою мислитель насамперед мав на увазі органи виконавчої влади, а до публічного інтересу відносив як колективні, так й індивідуальні природні невід'ємні права людини.